

DELIMITAREA MOȘTENIRII LEGALE DE CEA TESTAMENTARĂ

Autor: Cristina GÎSCĂ, gr. DP-1303 M
Conducător științific: conf. univ., dr. Alla CLIMOVA

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *În zilele noastre succesiunea este un eveniment juridic, a cărei reglementare nu va cădea în desuetudine, precum alte fapte din sfera socială care nu mai prezentau interes pentru societate – reglementări ce țineau de colhozuri și sovhozuri, care azi nu mai există. Toți cetățenii au dreptul la moștenire, fără deosebire între bărbat ori femeie, ba chiar dreptul la moștenire îl are și copilul din momentul concepției, cu condiția de a se naște viu, pe când în Roma Antică, dreptul la moștenire îl aveau copiii doar dacă se nășteau cu chip de om.*

Cuvinte cheie: *moștenire legală, moștenire testamentară, testament, lege, rezervă succesorală, cotă-parte, voință, vocație succesorală, legatari, succesori, capacitate succesorală.*

Din timpuri străvechi oamenii au fost preocupați de agonisirea bunurilor necesare vieții, dar și asigurarea certitudinii stăpînirii lor. În același timp, apare problema privind soarta bunurilor agonisite în caz de deces al proprietarilor și dorința ca acestea să revină urmașilor ori unor persoane apropiate. Moștenirea cunoaște multe faze de dezvoltare – de la dreptul de a moșteni acordat numai băieților, femeile neavînd acest drept ori dreptul doar a primului copil născut de a moșteni toate bunurile părinților și pînă la egalitatea în drepturi a tuturor persoanelor care au vocație succesorală.

În Roma Antică, prioritate avea moștenirea testamentară față de cea legală, iar copiii aveau dreptul la moștenire cu condiția de a se naște cu chip de om. Această condiție a fost impusă deoarece în acea perioadă nu existau interdicții între persoanele care urmează să se căsătorească, interdicții care astăzi sunt reglementate. Deci, puteau să întemeieze o familie soră cu frate ori verișori. Din această cauză, se nășteau copii „monștri”, copii născuți cu malformații. Ei erau desconsiderați și nu aveau dreptul la moștenire ori mamele puteau să se dezică de ei.

La momentul actual, succesiunea legală reprezintă o instituție vastă a dreptului civil, indisolubil legată de viața omului, fără de care nu s-ar fi realizat protecția drepturilor cetățenilor și anume a dreptului de proprietate garantat de Constituția Republicii Moldova: „*Dreptul la proprietate privată, precum și creanțele asupra statului sînt garantate*”. De asemenea, potrivit aceluiași articol, art. 46 din Constituție „*nimeni nu poate fi expropriat decît pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire*” iar „*averea dobîndită licit nu poate fi confiscată*”. Succesiunea, conform legislației Republicii Moldova este un mod licit de dobîndire a dreptului de proprietate.

Codul Civil al Republicii Moldova consacră succesiunii un întreg capitol, Cartea a patra „*Dreptul succesoral*”, precum și Legea cu privire la notariat conține un șir de norme cu privire la procedura succesorală, deschiderea procedurii succesorală, inventarierea și paza bunurilor succesorală, eliberarea certificatului de moștenitor și certificatului ce atestă calitatea de moștenitor, precum și alte reglementări ce țin de activitatea notarului.

Instituția moștenirii este strîns legată de instituția proprietății. Astfel, Glasson, celebrul profesor de la facultatea de drept din Paris afirma în lucrarea sa „*Elements du droit francais considere dans ses rapports avec le droit naturel de l'economie politique*” că succesiunea este de drept natural, economia politică considerînd-o unul din cele mai energice stimulente la muncă [...] și a suprima dreptul la moștenire ar fi să suprimăm societatea [...], iar a suprima succesiunea ar fi să distrugem proprietatea, căci proprietatea vremelnică limitată la viața omului nu mai este proprietate”.

În legislația Republicii Moldova este frecvent utilizată noțiunea de „succesiune”, care are un înțeles mai larg, ce depășește înțelesul termenilor de „moștenire” sau „ereditate”. Astfel, prin „succesiune” înțelegem orice transmisiune de drepturi de la o persoană la alta, fie prin acte între vii, fie pentru cauză de moarte, transmisiune care poate fi universală, cu titlu universal sau cu titlu particular. Succesiunea poate opera prin acte între vii în diverse cazuri din viața socială, precum succederea în drepturile procesuale, cînd creditorul încheie un act juridic de cesiune a creanțelor, astfel dobînditorul creanțelor devine creditor al debitorului și se succede în drepturi cu creditorul inițial. O asemănătoare succedere există și în remiterea de datorie, cesiunea drepturilor litigioase precum și alte acțiuni prevăzute de lege. Un alt exemplu îl poate servi și un

contract de vânzare – cumpărare a unui bun. Astfel, cumpărătorul este succesorul cu titlu particular al vânzătorului.

Termenul de „succesiune” în sens restrâns, precum și cel de „moștenire” sau „ereditare”, care desemnează atât transmisiunea pe cauză de moarte, cât și obiectul acestei transmisiuni.

Potrivit legislației Republicii Moldova, moștenirea, după izvorul ei, poate fi de două modalități. Astfel, conform art. 1432 din Cod Civil, „*moștenirea are loc conform testamentului (succesiunea testamentară) și în temeiul legii (succesiune legală)*”. Succesiunea este denumită legală atunci când transmiterea patrimoniului succesoral se înfăptuiește în puterea legii.

În conformitate cu prevederile legislației în vigoare, moștenirea, după izvorul ei, poate fi de două modalități. Astfel, Codul civil al Republicii Moldova delimitează aceste două forme în moștenire testamentară, care are la bază testamentul defunctului în care testează averea sa în totalitate ori numai o parte din ea și cea de-a doua formă – succesiunea legală, care apare în temeiul legii. Referindu-ne la aceste două forme ale moștenirii, este necesar de menționat faptul că ele pot coexista și nu se exclud una pe alta. Dacă testatorul nu a testat întreaga sa avere, partea netestată se supune succesiunii legale, adică la moștenire vin rudele decedatului, conform claselor de moștenitori legali specificați în art. 1500 din Codul Civil al RM.

Dacă defunctul a lăsat prin testament întreaga moștenire altor persoane, moștenitorii care au dreptul la o cotă obligatorie conform articolului 1505 din Codul Civil sunt succesorii de clasa I inapți de muncă. Acestor succesorii le revine cel puțin o doime cotă-parte din cota ce li s-ar fi cuvenit fiecăruia în caz de succesiune legală. În comparație cu Codul Civil în vigoare de la 01.07.1965 până în anul 2002, pe teritoriul Republicii Moldova, care prevedea rezerva succesorală în mărime de cel puțin 2/3 din cota ce s-ar fi cuvenit fiecărui succesor în cazul moștenirii legale, Codul civil actual prevede o micșorare a rezervei succesorale la 1/2 cotă-parte.

Moștenirea testamentară înlătură pe cea legală în cazul în care nu există moștenitori care au dreptul la o cotă obligatorie din succesiune.

Cea mai vădită delimitare a succesiunii legale față de cea testamentară o constituie *temeiul* apariției acestora. Succesiunea legală apare în *temeiul legii*, în cazul în care nu există niciun testament și la moștenire vin rudele defunctului care au vocație succesorală. Această formă de succesiune există indiferent de voința omului, în sensul că în timpul vieții, persoana nu trebuie să efectueze anumite acte pentru ca succesorii lor să poată moșteni averea acesteia, succesiunea fiind deschisă după decesul ei. *Temeiul* moștenirii testamentare îl constituie însuși testamentul. Pentru ca transmisia succesorală să ia forma moștenirii testamentare, testatorul, încă în timpul vieții trebuie să întocmească un testament (fie mistic, autentic sau olograf) în care indică toate bunurile ori o parte din bunuri și persoanele cărora dorește să le transmită. Testamentul trebuie să fie îndeplinit strict personal, în caz contrar – poate fi declarat nul de instanța de judecată și locul moștenirii testamentare îl ia cea legală.

O altă deosebire între moștenirea legală și cea testamentară o constituie *subiectele care au vocație succesorală*. În cazul succesiunii legale, numai rudele persoanei care lasă moștenirea pot fi chemate la succesiune, cercul acestor subiecte fiind restrâns de lege. Astfel, în cazul succesiunii legale dreptul la moștenire îl au descendenții (copiii celui ce a lăsat moștenirea, chiar și cei înfiați), soțul supraviețuitor și ascendenții privilegiați (părinții, înfietorii), colateralii privilegiați (frați și surori), ascendenții ordinari (bunici) și colateralii ordinari, rude de până la gradul IV, inclusiv.

În ceea ce privește succesiunea testamentară, cel ce lasă moștenirea nu este limitat în dreptul de a decide cui dorește să îi lase averea, nefiind obligat să acorde dreptul de a moșteni doar unui cerc restrâns de persoane, precum observăm în Codul Civil al RSSU, unde era limitată libertatea testării, nu era permisă testarea patrimoniului succesoral persoanelor care nu erau moștenitori legali.

Cei care dobândesc succesiune în baza legii sunt moștenitori universali, întrucât au vocație la întregul patrimoniu al defunctului, chiar și în cazul în care există mai mulți moștenitori, aceștia oricum au un titlu universal, fiecare dobândind o cotă-parte din întreg patrimoniul testatorului. Spre deosebire de moștenitorii legali, cei testamentari pot avea vocație doar la bunuri singulare, astfel ei pot fi atât cu titlu universal, cât și particular. La moștenirea testamentară, transmisia bunurilor defunctului are loc în bază de testament, iar dispozițiile defunctului cu privire la bunurile sale din cuprinsul testamentului poartă denumirea de legate, iar beneficiarii acestora – legatari. Astfel, legatarul poate fi : *universal*, care are vocație la întreg patrimoniu lăsat de defunct, *cu titlu universal* [9] – care are vocație la o fracțiune din masa succesorală și *cu titlu particular*, care are vocație la bunuri particulare, strict determinate [7, pag. 518].

Ațit la moștenirea legală, cât și la cea testamentară, condițiile pentru ca o persoană să poată primi moștenire ori părți ale acesteia sunt :

1. *să aibă capacitate succesorală*, adică să existe la momentul deschiderii succesiunii. Pentru succesiunea legală, persoanele care au capacitate succesorală sunt rudele defunctului, indicate în art. 1500 din Codul Civil; iar la succesiunea testamentară, au capacitate succesorală persoanele indicate în testament cu condiția de a exista la momentul deschiderii succesiunii;

2. *să aibă vocație succesorală*. Prin însuși termenul de „vocație” se înțelege „chemarea” la moștenire. În cazul succesiunii legale, legea conferă vocație succesorală moștenitorilor legali, rudelor defunctului, soțului supraviețuitor și statului în cazul succesiunii vacante. Vocația succesorală testamentară poate să aparțină oricărei persoane cu capacitate succesorală, testamentul defunctului fiind recunoscut ca temei al vocației la moștenire. Deci, vocația succesorală legală este stabilită de lege, iar vocația succesorală testamentară este stabilită în testament.

3. *să nu fie nedemni de a moșteni*. Nedemnitățile succesorală este o pedeapsă civilă care constă în decăderea moștenitorului care s-a făcut vinovat de o culpă gravă față de defunct sau față de memoria acestuia, din dreptul de a-l moșteni.

Din punct de vedere terminologic, o distincție între cele două forme ale succesiunii o prezintă însăși denumirea persoanelor care lasă moștenirea. Astfel, în succesiunea legală, persoana decedată fizic, fapt confirmat prin certificatul de deces ori prin hotărârea instanței de judecată de declarare a morții, este denumită „defunct” ori „cel ce lasă moștenirea” (atribute folosite și în succesiunea testamentară), dar și „*de cuius*, prescurtare a formulei romane *is de cuius successione agitur*” [7, pag. 517]. În cazul moștenirii testamentare, cel care dispune de patrimoniul său prin testament se numește *testator*.

Moștenirea testamentară cu cea legală pot coexista, neexcluzându-se reciproc, spre deosebire de dreptul privat roman, unde moștenirea testamentară era incompatibilă cu cea legală. Succesiunea legală putea opera doar în cazurile în care lipsea testamentul.

În principiu, succesiunea legală și cea testamentară sunt foarte apropiate una de alta, ambele semnificând transmisiunea patrimoniului defunctului către urmași sau persoane determinate în testament, distincțiile esențiale formînd - *temeiul apariției* (lege ori testament) și *succesorii*, capacitatea succesorală și vocația succesorală (la succesiunea legale – doar rude, pe când la cea testamentară – orice persoană).

Concluzie: Astăzi, instituția moștenirii este mai actuală ca oricând, fapt datorat majorării bunurilor aflate în proprietatea privată și respectiv, care pot fi transmise prin moștenire. Fiind un mod de dobândire a proprietății, moștenirea se află într-o legătură indisolubilă cu aceasta, deoarece anume prin moștenire proprietatea își manifestă extrem de pronunțat menirea sa. Fără dreptul la proprietate privată – nici nu ar fi fost posibilă existența moștenirii și astăzi posibil că nici nu am fi cunoscut noțiunea acesteia.

O specificație la succesiunea legală o constă faptul că ea ar prezuma voința reală a testatorului în cazul în care acesta ar fi lăsat un testament și ar fi împărțit averea sa moștenitorilor. Deci, succesiunea testamentară e mai importantă față de cea legală, ultima venind să împlinească voința defunctului prezumată. În cadrul moștenitorilor în succesiunea legală, legiuitorul a plasat un cerc limitat de persoane care se referă la rudele decedatului, care se presupun a fi cele mai apropiate în timpul vieții celui ce a lăsat moștenirea.

Astfel, succesiunea legală vine să suplinească voința defunctului, atunci cînd el nu a lăsat niciun testament.

În ce privește noțiunea și reglementarea actuală a succesiunii în Republica Moldova, menționez că aceasta este una potrivită, dar ar mai trebui de ajustat legislația la necesitățile societății și de efectuat unele schimbări necesare atît cu privire la clasele de succesori legali, cît și la rezerva succesorală, cu toate că observăm o îmbunătățire a legislației noastre cu privire la clasele de succesori legali, care ar exprima o dorință mai aproape de adevăr dacă defunctul ar fi lăsat testament, decât în cazul reglementărilor din legislația Rusiei din 1922 care restrângea considerabil persoanele cu vocație succesorală, astfel ascendenții – părinții nu puteau moșteni averea copiilor, iar moștenitorii erau obligați să achite datoriile defunctului din contul propriului patrimoniu. Aceasta constituie o violare a dreptului de proprietate și îngrădirea acestuia de către stat, precum și limitarea averii ce putea fi transmisă numai pîna la 10.000 ruble, de asemenea însemna o limitare a dreptului de proprietate care astăzi este garantat de stat și menționat în actele internaționale.

Instituția succesiunii legale și testamentare prezintă o importanță și un interes deosebit din punct de vedere al încadrării persoanelor în raporturile de moștenire în general. Dat fiind faptul că orice persoană are un patrimoniu, care se modifică în timpul vieții – fie că persoana acumulează mai multe bunuri, ori se lărgesc obligațiile civile – însă nimeni nu poate fi lipsit de patrimoniu. Doar o persoană inexistentă nu poate avea drepturi nici obligații, nu este subiect al raporturilor juridice civile. Astfel, foarte puține persoane pot să nu se încadreze în sfera raporturilor de succesiune legală și anume aceste persoane sunt cele dezmoștenite printr-un testament, ori persoanele declarate nedemne de a moșteni averea rudelor din anumite motive. Însă,

dacă să analizăm prin prisma raporturilor persoanelor respective față de altele, care nu le-au dezmoștenit, acestea totuși cad sub incidența relațiilor în cadrul succesiunii legale. Raporturile respective pot fi stinse față de anumite persoane, însă ele persistă în legătură cu altele. Spre exemplu, dacă un părinte este dezmoștenit prin hotărârea judecătorească în cazul în care acesta este decăzut din drepturile părintești. Respectiv, el nu poate fi succesor al copilului față de care e decăzut din drepturi, însă față de alți copii, ori părinții săi – nu este limitat în dreptul de succesiune, el rămânând cu aceleași drepturi. Deci, nu putem exclude nicio persoană din cadrul relațiilor de succesiune.

În zilele noastre, succesiunea legală prevalează în fața celei testamentare. Astfel, reglementarea succesiunii legale în legislație este una cât se poate de potrivită, chiar dacă moștenirea testamentară este considerată din toate timpurile mai presus decât cea legală. Totuși, nu sunt atât de multe cazuri în care persoanele testează averea lor rudelor, ori persoanelor apropiate nu prin legătura de rudenie și aici vine succesiunea legală ca să asigure transmiterea bunurilor defunctului rudelor acestuia care se consideră a fi cele mai apropiate de persoana decedatului.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova, din 29.07.1994, *MO nr. 1, din 12.08.1994; în vigoare din 27.08.1994;*
2. Codul Civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 06.06.2002, *MO nr. 82-86 din 22.06.2002;*
3. Codul de Procedură Civilă al RM, nr. 225 din 30.05.2003, *MO nr. 111-115 din 12.06.2003, în vigoare din 12.06.2003;*
4. Codul Familiei al RM, nr. 1316 din 26.10.2000, *MO nr. 47-48 din 26.04.2001;*
5. Legea cu privire la notariat, nr 1453 din 08.11.2002, *MO nr. 154-157 din 21.11.2002, în vigoare din 21.02.2003;*
6. Serebrovski, V. I., *Studii de drept succesoral sovietic*, București, 1955;
7. Stoica, V., Pușcaș, N., Trușcă, P., *Drept Civil. Instituții de drept civil. Curs selectiv pentru licență 2003-2004*, Universul Juridic, București 2003;
8. Turianu, C., *Curs de drept civil, partea specială. Curs selectiv, teste grilă*, Editura Universitară, București 2006;
9. Ungureanu, O., Bacaci, A., Turianu, C., Jugastru, C., *Principii și instituții de drept civil. Curs selectiv pentru licență 2002-2003*, Editura Rosetti, 2002;
10. Zlătescu, V. D., *Mari sisteme de drept contemporan, suport de curs*, Universitatea Ecologică, facultatea de drept și științe administrative, București 2011-2012.